

Honoris CAUSA

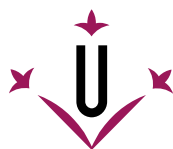
Joan Manuel Serrat

HONORIS CAUSA

INVESTIDURA COM A DOCTOR

HONORIS CAUSA DEL SENYOR

JOAN MANUEL SERRAT I TERESA

Universitat de Lleida

Recull de les intervencions i lliçons pronunciades en l'acte d'investidura com a doctor *Honoris Causa* de la Universitat de Lleida del senyor Joan Manuel Serrat i Teresa, que es va fer a l'Auditori Municipal Enric Granados de Lleida, el dia 24 de maig de 2017.

© Edicions de la Universitat de Lleida, 2018

Disseny i maquetació: cat & cas / Edicions i Publicacions de la UdL

Fotografia de portada: Xavier Goñi. Servei de Reproducció d'Imatge de la UdL

Per a més informació, visiteu la web de la Universitat de Lleida

ÍNDEX

Salutació	
Dr. Roberto Fernández Díaz	5
<i>Laudatio</i>	
Dra. Neus Vila Rubio	7
Acte de doctorat <i>Honoris Causa</i>	
Sr. Joan Manuel Serrat i Teresa	24
Discurs de cloenda	
Dr. Roberto Fernández Díaz	34

SALUTACIÓ

DR. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ

Bona tarda,

Secretària general de la Universitat de Lleida, president del Consell Social de la Universitat de Lleida, Rectors Magníficos de las Universidades de Zaragoza, La Rioja, Pública de Navarra, UNED y Aveiro de Portugal, Rector Magnífic de la Universitat Ramon Llull, vicerectors, vicerectores, deganes, degans, directores, directors de Centre, alcalde de Lleida, president de la Diputació de Lleida, digníssimes autoritats acadèmiques i civils, membres de la comunitat universitària, senyores i senyors.

Benvinguts, benvingudes a l'acte d'investidura del Senyor Joan Manuel Serrat com a Doctor *Honoris Causa* per la Universitat de Lleida.

La importància i el valor que la universitat dóna a aquest nomenament, que és el més alt honor que aquesta institució concedeix, es posa de manifest en la solemnitat d'aquest acte, marcat per un ritual antic i d'un alt valor simbòlic.

LAUDATIO

DRA. NEUS VILA RUBIO

Rector Magnífic, digníssimes autoritats, membres del claustre universitari, comunitat universitària tota, senyores, senyors, amigues, amics.

El rector Roberto Fernández m'ha fet l'honor d'encomanar-me l'apadrinament de Joan Manuel Serrat com a nou doctor *Honoris Causa* per la Universitat de Lleida. I diria que tinc poc mèrit o no en tinc cap per dur a terme aquest compromís. Tanmateix, tot i que sóc filòloga, potser m'autoritza un puntet més el fet que, per sobre de tot, sóc una dona que encara porta a dins aquella adolescent i aquella jove que escoltava i que gaudia de les seves cançons, com ho he fet sempre i encara ho segueixo fent. I encara que només sigui per això, agraeixo al rector profundament el privilegi d'esdevenir, en aquest acte públic i compartit, la representant de tantes i tantes persones per a les quals Joan Manuel Serrat ha significat no només una crònica musical i poètica de les nostres vides, sinó també un referent personal i social excepcional.

Però no se m'amaga, per altra banda, que la tasca té la seva dificultat... Perquè, com es pot expressar en una breu estona tot el que Joan Manuel Serrat ha estat per a nosaltres i per a la cultura en majúscules: catalana, espanyola i hispànica?

En altres ocasions, la *laudatio* per causa d'honor sol demanar una descripció cronològica i metòdica de les aportacions del científic o acadèmic de torn al llarg de la seva vida. En aquest cas, les característiques de la contribució cultural i social de Joan Manuel Serrat em suggerien que una revisió d'aquesta mena no era el més adient avui.

Per acabar-ho d'arreglar, Joan Manuel Serrat és l'artista més biografat i més entrevistat de la nostra terra, la qual cosa fa que avui dia compti amb una immensitat d'informació, és clar, a la xarxa de les xarxes, Internet. Prop de 400.000 resultats, simplement posant el seu nom a Google; o gairebé 3 milions, si el posem a YouTube. Com se'n pot fer, doncs, una selecció intel·ligible i encertada?

De manera que vaig pensar que el millor seria partir de tornar a escoltar les seves cançons i les seves paraules en moltes de les entrevistes que se li han fet al llarg dels anys. I tornar a veure'l actuar en tantes ocasions (ara sí: gràcies, Internet!). El que volia era sentir la seva música, la seva poesia i la seva realitat com a persona; en una paraula, volia el Joan Manuel Serrat més autèntic.

Però també em vaig dedicar a demanar a moltes persones del meu entorn i de diferents edats què significava per a ells Joan Manuel Serrat.

I el resultat de tot plegat, juntament amb alguna visita a un parell de recopilacions biogràfiques,¹ són aquestes paraules, guiades, sobretot, per vivències i sentiments.

Joan Manuel, les teves cançons ens han acompanyat al llarg de la vida i això vol dir que hi has estat present i molt. La teva música, el teu vers i la teva forma d'interpretar han penetrat dins nostre i han sabut despertar-nos emocions. Les teves cançons i la teva poesia formen part del nostre patrimoni cultural comú i, encara més, de la nostra educació sentimental. Joan Manuel, les teves cançons són nostres.

Pel que fa a les dades més destacades de la teva vida, en realitat diria que tothom les sap, poc o molt. Una altra cosa és el que tu guardes dins teu, de la teva vida llarga, una vida que només és teva i dels teus, i ningú més no té dret a entrar-hi. Per què, *Saps?* (1969), el moment en què *el gerani floreix a cada casa o si cada matí s'hi lleva l'amor*, és cosa de cadascú, com ho són *aquellas pequeñas cosas* (1971) *que nos dejaron un tiempo de rosas en un cajón, y que hacen que lloremos cuando nadie nos ve...*

Però sí que vull oferir aquí pinzellades sobre alguns fets i alguns fruits del nostre nou doctor, tot i que, probablement, en quedin ben pocs de desconeguts. José Ramón Pardo, periodista expert en música popular, tot fent memòria d'una anècdota dels primers temps de Serrat a Madrid, quan alguns periodistes madrilenys no van anar a la presentació que en Pardo havia organitzat perquè resulta que coincidia amb la d'un altre músic, del

1. Una, la del mateix cantautor. A: <http://jmserrat.com/ca/biografia/>

L'altra, en la meua opinió, la millor de les que s'han escrit, molt extensa i documentada, de Luis García Gil, *Serrat. Cantares y huellas*, Lleida, Editorial Milenio, 2010.

qual ja ningú no recorda ni el nom, afegia: "Y pregunten hoy por Serrat, verán cuántos le conocen."²

Així doncs, no sé si algú encara no sap que vas començar amb la música d'una forma natural, perquè ho portaves a dins. Tot i que expliquis, amb modèstia i picardia alhora, que el que vas veure clar és que es podia lligar més i millor amb una guitarra a les mans, cantant cançons a les noies.³

Tu sols dir que sempre has cantat, que abans la gent cantava en el quefer diari, com la teva mare, que cantava mentre cosia o feia les feines de casa, i aquest és un dels trets que comparteixo amb tu; recordo de ben petita la meva mare cantant tangos com *Volver*, *Caminito* o *A media luz*. A la meva infància també hi ha una mare que canta mentre cuina i fa feina... I ara et preguntes, ens preguntem, per què la gent ja no ho fa. Llàstima..., potser cantem poc i cridem massa.

Tampoc sé si hi ha algú que encara no sàpiga que on vas cantar públicament per primer cop va ser al programa de Ràdio Barcelona de Salvador Escamilla, *Radíoscope*, pels volts del 1965, presentant les teves primeres cançons. Com la que vas dedicar a la teva *Guitarra* (1965), que vas agafar *ben fort, com un joguet*, quan el teu pare *te la va regalar, quan et voltaven els somnis dels teus 16 anys*. Aquell dia, al teu carrer, el vas veure arribar, a migdia, amb alguna cosa a les mans, ben diferent de la cartera que tu sempre li agafaves per pujar tots dos cap a casa a dinar. A mesura que s'anava apropant, anaves reconeixent un paquet embolicat però que deixava veure clarament un mànec, gens misteriós... Imagino com devia ser la teva cara en endevinar que aquella seria la teva primera guitarra...⁴

2. García Gil, L. *op. cit.* p. 12.

3. Moltes de les anècdotes que apareixen al text s'han extret de diverses entrevistes i documentals, com: Entrevista de Gabilondo a Serrat (2015); *A fondo*, de Joaquín Soler Serrano a Serrat (1977); *La vida según Serrat* (TVE, 1995); *Serrat. El último trovador* (2003), a: <https://www.youtube.com/watch?v=Z1xOMVlhEzo>.

4. <https://www.youtube.com/watch?v=Z1xOMVlhEzo>.

Joan Manuel, poeta que domina el vers i el sentiment que aquest és capaç de dibuixar; músic, que compon melodies que, embolcallant la paraula, ens ofereixen cançons que s'endinsen al cor de qui les escolta, siguin melancòliques, festives, dolces, iròniques, compromeses, reivindicatives, o tot, simplement naturals.

I... Joan Manuel, intèrpret. Diuen —i dius— que això de ser actor no feia per a tu. És possible... Però n'ets conscient, de com saps transmetre tot el sentit i el sentiment del que ens cantes? La teva cara, les teves mans i el teu cos van acompanyant la música i la paraula, esgranant, en aliança única, tot allò que el teu vers o el d'altres autors o poetes ens heu regalat.

Sempre m'ho he preguntat: què ho fa que algú sigui capaç de crear i conjugar música, paraula i gest d'una forma tan autèntica i poderosa que aconsegueix arribar a tanta gent i no solament d'aquest país, sinó de més enllà?

Hi ha teories sobre això: per exemple, Ismael Serrano, un cantautor d'entre els joves que han après tant d'ell, diu que Serrat "ha retratado de forma contundente cuál ha de ser el equilibrio entre lo que se dice y cómo se dice, la simetría perfecta que define al trovador".⁵ Segur que sí, però afegim-hi, a aquesta "simetria perfecta", un bon grapat de sensibilitat estètica, artística i humana. Sensibilitat inspirada també per una intel·ligència sagaç, una tímidesa prudent i un sentit de l'humor ben sorneguer que mai no ha perdut.

Ara ja ho sé, de fet, fa molt de temps que ho sé, Joan Manuel, el que ens has donat és emoció, en el sentit més ampli que hi pugui haver. Com m'han dit amics i coneguts, en aquest exercici d'indagació que he fet durant els darrers dies, a alguns els has fet reviure fragments de vida i has estat el vehicle dels seus records i dels seus moments de felicitat i de tristesa; als més joves també els has despertat admiració i molta complicitat; i sobretot, als més grans, els vas donar il·lusió, il·lusió per una altra realitat possible, per una forma diferent de veure el món. A aquells que tenien 20 anys quan tu els cantaves (1966), els vas fer veure que podien tenir *força*, que no havien de tenir

5. Del Pròleg, a Luis García Gil, *op. cit.* p. 15.

l'ànima morta i que, en definitiva, podrien ser i fer el que volguessin. Gran significat en uns anys com aquells...

I tornant a l'emoció... Podríem no emocionar-nos amb les paraules d'amor de dos adolescents, *senzilles i tendres*, perquè *no en saben més* (1967); o de dos vells amants (1967) que *s'agafen les mans, es miren, i ells sí, ho saben tot, i per això no els cal dir res més?*

O amb l'amor que fa mal, *ay amor, sin ti no entiendo el despertar, ay amor, sin ti mi cama es ancha*. Una cantant que coneixes bé, Soledad Giménez, deia d'aquesta cançó no fa gaire temps: "Lloro al escucharla, no puedo remediarlo. Tiene el estribillo más hermoso que se ha escrito en nuestro idioma."⁶ Ella expressa així el que molts sentim quan escoltem aquest prodigi, de títol *Romance de Curro el Palmo* (1974).

I això és el que passa amb moltes de les teves cançons, siguin de l'època que siguin. Continuant amb la tria —ben àrdua, per cert—, deixeu-me parlar-vos d'algunes més, entre les quals hi ha una distància de gairebé 40 anys. En una ens dibuixes un amor que, colpit per la marxa de la persona estimada, que ha fugit del camp a la ciutat, surt a buscar-la i, *Perdut en la ciutat* (2006), va demanant al vent, al no res, *ep, sóc jo, que no em sents?, només vull saber si estàs bé. Si t'agrada el mar*.

Una altra és la dedicada als records (*Los recuerdos*, 2002). Aquí, com destaca el teu biògraf, Luis García Gil: "Musicalmente el piano de Miralles y la voz de Serrat vuelven a convivir, a abrazarse, a dialogar con acierto en un tema de gran clasicismo, de lo mejor que Serrat ha compuesto en los últimos veinte años." I és aquest abraçar-se de música i paraula que arriba al més profund de l'ànima de qui escolta.

La més antiga és aquella magistral *Cançó de bressol* (1967). D'una bellesa plàstica, càlida però feroç alhora, per la duresa d'un passat i un entorn que ens encongeix l'ànima, amb *un avi que dorm en el fons d'un barranc* i una *terra eixuta* i, malgrat tot, estimada. *Por la mañana rocío y al mediodía calor, por la tarde los mosquitos, no quiero ser labrador*.

6. Soledad Giménez, *Mi vida en 10 canciones*, a *El País Semanal*, 14/05/2017, p. 14.

¿Y cómo no emocionarnos, sobre todo aquellos que hemos nacido junto al mar, cada vez que tú nos lo pintas de colores, de sabores y olores, de sensualidad y de vida al fin? Un mar que ahora nos duele en lo más hondo, porque *a fuerza de desventuras su alma* sigue siendo tan *profunda y oscura*, que no solo se ha tragado *el llanto eterno* (1971) de tantos pueblos, sino que hoy se sigue tragando el de tantas personas a las que se les han quebrado sueños y esperanzas de un mundo distinto y mejor para sus hijos... A ellos, acompañado de tus amigos, has querido dedicar una última versión de tu *Mediterráneo*, nuestro Mediterráneo...

Esa es otra de tus facetas: la solidaridad. Entre canción y canción, nunca te has quedado al margen del dolor humano. No hace mucho tiempo, en México, te dedicaron unas palabras que quiero traer aquí porque resumen perfectamente esta faceta tuya: "Su voz es enseñanza de los desterrados, de los enojados por la injusticia, de los que sintieron el dolor de una dictadura, de los que perdieron la voz por culpa de la traición, de los exiliados y de los que se han enfrentado al cautiverio; de ellos, de nosotros, es la poesía, el canto y la verdad de Joan Manuel Serrat."⁷

Y a eso hay que añadir que tampoco te has doblegado ante los intentos de callarte. En ocasiones, demasiadas, aquí y allá, te han dicho que no podías cantar, incluso que no podías estar, ahí, donde fuera: la intolerancia, la censura y la cerrazón mental están muy extendidas; por desgracia, no son patrimonio de unos pocos y aunque parece que acaban en algún lugar, no tardan en reaparecer en otro, bajo otro aspecto, otros responsables y otras miradas, muchas veces, cómplices. No, no te has doblegado, si acaso, has sorteado el temporal para poder seguir avanzando.

¿Cómo no sentir, pues, emoción cuando el mundo nos duele y tú te conviertes en el altavoz de la voz de tantos que no pueden o no saben expresar aquello que los rompe por dentro...?

7. Fragment del discurs de Jorge Olvera García, rector de la Universidad Autónoma del Estado de México, en la investidura com a doctor *Honoris Causa* de Joan Manuel Serrat. A: <http://www.periferia21.com.mx/?p=12077>.

I no podem oblidar que la gent i res més també és present a la teva obra. De vegades, "personatges marginals en qui ningú no sembla fixar-se gaire",⁸ que van desfilar per paisatges, urbans, de barri, de carrer, de poble, i que són reals o imaginats; individuals o col·lectius... Com *El drapaire* (1966), el *Trobador* (1967), *El titiritero* (1968), la *Carmeta* (1969), la *Muchacha* típica (1970), el *Tío Alberto* (1971), la teva mestra (1973), la *Campesina* (1974), *L'aristocràcia del barri* (1975), en *Kubala* (1989) o el teu amic *Capgròs*⁹ (2006).

Però a l'altra gent, a la de dalt, no t'estàs gens de posar-la en evidència, de múltiples formes: subtils, iròniques o ben crues. Com quan demanes *disculpes a un senyor* (1992) a qui interpel·les, tot augmentant-li la pressió, perquè se li va omplint la casa de gent que demana i demana i cal prendre decisions dràstiques.

De fet, a les teves cançons, al darrere sempre hi ha la gent; darrere la gran història sempre hi ha aquella intrahistòria que tu ens ofereixes i en la qual som tots comptats, d'una manera o d'una altra; sí, *Detrás està la gente* (1987). I per això també ens recordes que vivim *cada loco con su tema*, que *cadascú és cada qual i baixa les escales com pot*, i que, posats a triar, preferim, com tu, *un buen polvo a un rapapolvo y un bombero a un bombardero* (1983).

Dubto que algú no sàpiga que els teus orígens són els d'una família treballadora, de pare català, Josep, home bo, tranquil i manetes, i mare aragonesa, Ángeles, *carinyosa* i expansiva, de Belchite, nom que evoca la barbàrie del drama incivil que va viure aquest país fa molts anys, però que encara és ben viva en la memòria i el dolor de molta gent, com rememores a la *Cançó de bressol* o a *Camí avall* (1968).

I aquesta dualitat és un altre aspecte clau en la teva biografia, dualitat que, en realitat, no és tal, sinó una integració essencial i ben travada de context vital i vivències. Cosa que, malgrat tot, alguns han volgut utilitzar de forma aspra i grollera. Però sempre hi ha hagut, per sort, veus intel·ligents que hi han posat seny, fins i tot amb un xic d'humor,

8. Luis García Gil, *op. cit.*, p. 45.

9. Malnom o sobrenom del músic Josep Maria Bardaji.

com la de Molina Foix, que deia que Serrat és "un síndrome nacional y bilingüe, para el que no se ha encontrado antídoto".¹⁰

Un hecho tan natural, ¿verdad? Haber mamado de dos lenguas y sus culturas, eso que los lingüistas llamamos "bilingüismo de infancia", con el resultado de poseer una cultura ensanchada y rica. Lo más normal y verdadero para tantas personas de este país, entre las que también yo me cuento, y que han —hemos— heredado, según tú mismo has dicho, "la comprensión a lo diferente, la tolerancia y la curiosidad a lo distinto [...]".¹¹

Y al hilo de estos pensamientos, me pregunto, quizá ingenuamente, por qué todavía hay quien se empeña, se empecina, en que la lengua nos marca y nos sitúa a un lado o a otro de aún no sé bien qué. Sin menospreciar el significado y el valor de la identidad, lo que sí sé es que las lenguas son la forma más lograda y perfecta de comunicación, gracias a las cuales somos capaces de realizarnos como humanos. ¿Cómo renunciar a ninguna ni establecerles categorías? Nunca las lenguas han sido responsables de confrontaciones, solo la estulticia humana lo ha sido.

Además, tú has querido ofrecer en tus poemas la lengua más rica y viva posible, adaptando tu lenguaje, en cada canción, a la intención estética de la pequeña historia que ahí condensas, tiéndola de coloquialismo cercano o de lirismo poético; o acudiendo, cuando conviene, a variantes lingüísticas diversas, como algunas muestras del lunfardo argentino, o de dialectalismos andaluces o menorquines. Eso te hace próximo y que tu canción llegue a quien la recibe sencillamente; a pesar del concienzudo trabajo que hay detrás.

Així que també en aquesta qüestió, escrivint i cantant en les teves dues llengües i les seves varietats, així com en altres llengües (com el portuguès, el francès, l'anglès, l'italià o l'euskera), tu has posat, amb naturalitat i grandesa a la vegada, el teu granet de sorra

10. Vicente Molina Foix, "El rascacielos", *El País*, 11-10-200. A: Luis García Gil, *op. cit.*, p. 20.

11. Del documental *Serrat. El último trovador*. 2003. A: <https://www.youtube.com/watch?v=Z-1xOMVlhEZo>.

en l'intent de derrotar tanta insensatesa. I sense caure en paranys absurds. I per això jo te'n dono les gràcies.

De debò que pot quedar algú que encara no sàpiga que ets un home de família, que vas marxar de casa perquè volies sortir al món per saber més i descobrir nous camins i nous indrets, reals o ideals, però sense oblidar les teves arrels? Que has format una família, amb una dona, companya de vida, i que ets pare de dues filles i un fill —que t'han fet avi—, i dels quals estàs ben orgullós perquè t'han sortit, com dius tu mateix, bons i responsables? Ells et van inspirar aquells *locos bajitos* (1981), que tan sovint se'ns assemblen, però que *Nada ni nadie puede impedir que sufran, que las agujas avancen en el reloj, que decidan por ellos, que se equivoquen, que crezcan y que un día nos digan adiós*. Cal dir que aquí unies la teva idea d'infància, feliç i despreocupada, amb l'humor, ingenu però amb *retranca*, de Miguel Gila, i un poema, un xic més amarg, de l'argentí Horacio Salas (*Los hijos*).

La marxa dels fills ja s'aprecia uns anys abans en la teva obra, en el teu *Soneto a mamá* (1974). Aleshores, però, des de la mirada del fill que ja ha marxat i que d'alguna manera ho justifica, tot i que amb un cert to nostàlgic:

No es que no vuelva, porque me he olvidado
de tu olor a tomillo y a cocina. [...]

No es que no vuelva porque me he olvidado:
es que perdí el camino de regreso. Mamá.

Però no sempre has dibuixat la infància amb enyorança amable, sinó que també has plorat, amb el teu cant vehement i brutal, per una infància esquinçada, explotada i injustament aniquilada: *Niño silvestre, Niño sin niño, indefenso y asustado, que aprende a fuerza de palos, como las bestias, a sobrevivir* (1994).

Altres temes familiars i propers, en la teva discografia, són la imprescindible i desemparrada *Tieta* (1967), vella i solitària, i la *Mare Lola* (1969), de qui *ningú escriu la història*, estampa de tantes dones d'un temps, a les quals, tot i ser el pal de pallar familiar, *tot els estava bé*, perquè es veien *tan poca cosa, quasi res*. Retrats de vida a la fi, que ens has transmès amb tendresa i compassió cap als personatges, però incidint sobre aquella

societat que els generava, fosca i, no poques vegades, cruel. Una societat que reprens a *Temps era temps* (1980), i ens la recordes, gairebé com si fos un conte, des d'una "una mirada serena i madura"¹².

El que tampoc no sé és si algú encara no s'ha adonat que el viatge, per a tu, és imprescindible. Tant a les teves cançons com a la teva vida, el dinamisme i la descoberta que representa el viatge, i les seves vies com el camí o el mar, hi són sempre presents.

A vegades, és un camí sense un rumb concret, com, *harto ya de estar harto*, ens expliques a *Vagabundear* (1971), *entre el cielo y el mar*. D'altres, és la partida, fins i tot fugida, en primera persona, com quan *no vols que els seus ulls plorin*, però malgrat tot li dius *diga'm adéu, que el camí fa pujada i me'n vaig a peu* (1967). A voltes, recrees la fugida d'altres personatges, com la nena que ha marxat de casa i algú, preocupat, es demana i li demana *Qué va a ser de ti, lejos de casa* (1971). O la dona que fugí perquè, *De mica en mica* (1969), va desfent un camí d'amor que es va desdibuixant en les petites coses quotidianes... Però també saps molt bé, com repasses a *Fugir de tu* (2006), que mai no es pot fugir d'un mateix.

Fins i tot quan reflexiones sobre el pas del temps, ens presentes el fet d'*arribar a vell* (1987) com un viatge en si mateix, ja que els vells, dius, "són aquells nens que han arribat més lluny perquè van sortir abans..."¹³ Tot i que en el teu vers poses el dit a la nafra d'una societat que no sap resoldre, com tantes altres coses, el trànsit cap a la vellesa: *si fuesen poniendo luces en el camino, a medida que el corazón se acobarda, y los ángeles de la guarda diesen señales de vida, quizá llegar a viejo sería más razonable, más apacible, más transitable*.

Tampoc no has deixat de retratar el viatge final, que et fa preguntar-te *si la mort trepitja el teu hort*, qui, a la fi, en vida t'estimava: *quién cuidará de mi perro y quien besará mis ojos para darles la luz*, i qui no tant: *quien mentirá un padre nuestro y a rey muerto rey puesto pensará para sí* (1970).

12. Luis García Gil, 2010, p. 148.

13. De recitals de Serrat.

Però deixem el viatge de la vida, per tornar a la vida del viatge...

¿Queda algú que no sepa lo que América significa para ti? Sueles decir que eres un latinoamericano de Barcelona; también, que salir a América fue liberador, en unos momentos en que aquí las cosas no pintaban muy bien pues la presión empezaba a ser ya agobiante. Has ido y has vuelto; también te has quedado, a veces forzado por las circunstancias, cuando aquí algunos no te querían bien, o cuando otros tuvieron el mal gusto de procesarte con orden de prisión. Pero aquello, al fin y al cabo, te permitió descubrir otro mediterráneo en tu vida, el del paisaje cultural y social del otro lado del charco, y el de los grandes amigos que allá hiciste, y donde, junto a uno de ellos, contribuiste a clamar al mundo que *el Sur también existe*.

Ahí eres admirado, respetado y querido, y tú les has devuelto con creces ese amor y ese respeto. Y de muchas formas, personales y musicales, porque en tu recorrido melódico existe la huella de tantos conceptos rítmicos: hay Nova Cançó, hay copla, hay flamenco, hay vals, hay sones orientales, pero también hay jazz, tango, vallenato, bolero... y tantos otros giros latinoamericanos, sea en composiciones tuyas, sea a través de tu voz haciendo tuyas las de otros: argentinos, uruguayos, colombianos, chilenos, brasileños... Hay, en definitiva, *Cansiones* (2000).

També dubto que quedi algú que encara no sàpiga que vas ser, i ets encara, el noi del Poble-sec, nascut i crescut, doncs, a Barcelona, però que, tot i ser un *nano* de ciutat, que estima *el seu carrer* tot i que *no valgui dos rals* (1970), has cantat com ningú a la vida rural, al camp i a la natura.

De fet, els teus estudis universitaris són de l'àmbit agrícola i de la biologia. Estudis que vas voler fer, potser per una idealització del camp, però que aviat vas abandonar. La qüestió és que no sé si el camp va perdre un magnífic especialista, però sí que sé que, gràcies al que tu ens has sabut transmetre, va guanyar una significació profunda, ideal i real alhora, en la consciència de tothom, i no solament en la gent de ciutat.

I de tot plegat, ves per on, cal donar les gràcies al catedràtic que, amb les seves exigències, et va fer prendre una decisió fonamental: deixar el món acadèmic de la recerca

per dedicar-te de ple a la cançó. I avui, la teva música i la teva poesia t'han tornat a l'Acadèmia, que et rep amb els braços oberts.

Joan Manuel, gràcies per la *Cançó de matinada* (1967), que, amb *Paraules d'amor* (1967), forma el primer disc en català que va ser número 1 a les llistes d'èxit a Espanya. I gràcies per altres cançons, com *L'olivera* (1969), tan *feliç de ser lliure i salvatge*, o la inoblidable i imprescindible *Pare* (1973), un al·legat ecològic que ja el 1973 tu ens avançaves, i que reprens, *ai qui ho diria*, anys més tard, amb el *Plany al mar* (1984). Aquí trobem el Serrat rural, allunyat de la ciutat. Però també hi trobem el del discurs que clama per tanta desídia dels éssers humans envers la natura.

I tampoc no deixes d'oferir-nos imatges diferents, com la d'aquell *Pueblo blanco* (1971), ancorat i immòbil, on mai no passa res, aquell del qual recomanes fugir: *Escapad gente tierna, que esta tierra está enferma, y si toca llorar, mejor frente al mar. Siempre el mar...* O de figures com *Els veremadors* (1970), *gent de l'Aragó, de l'Àfrica i del Sud, que dels fruiters del Segre, se'n va a arrancar el cotó o a esporgar, i quan no hi ha res més, fa de manobre. Versos que mostren la duresa del treball al camp, tanta, que molts han de marxar del seu tros, si és que en tenen, per anar a treballar al d'altres.*

Però ens tornes la mirada viva i esperançada amb un *20 de març* (1970), que cada any *duu a la bandolera la primavera*, com un símbol de l'alegria de viure, malgrat tot.

I no, no pot quedar ningú que no sàpiga —i sobretot, que no n'hagi gaudit— que, a més de regalar-nos la teva creativitat, has fet conèixer a tanta gent, acompanyada de la teva música, la paraula d'altres poetes, com Antonio Machado, Miguel Hernández, León Felipe, Rafael Alberti, Mario Benedetti, Joan Salvat-Papasseit, Josep Vicenç Foix, Josep Carner, Joan Margarit, etc. etc. etc.

Si Antonio Machado, por ejemplo, iba ya siendo conocido en los 60 y 70, tú lo hiciste patrimonio colectivo, hoy diríamos casi *global*. Y eso aún perdura. Porque, ¿quién no es capaz de completar aquello de *Todo pasa y todo queda pero... lo nuestro es pasar?* ¿O que en realidad, *Caminante, no hay camino*, porque... *se hace camino al andar?* ¿O aquello otro de *Españolito que vienes al mundo, te guarde Dios, una de las dos Españas... ha de helarte el corazón?* (1969)

¿Y quién no sabe aún —aquí con la ayuda musical del argentino Carlos Guastavino— que *La pobre Paloma* de Alberti se equivocaba (1969)? O quizá no..., quizá no se equivocara tanto...

¿Y que un poema tan terrible, por todo lo que encierra, como *Nanas de la cebolla*, de Miguel Hernández, esta vez con música de otro argentino, Alberto Cortez, se convierte en una verdadera canción de cuna en tu voz? ¿Y quién no ha entonado alguna vez *Para la libertad* (1972), como un himno generacional y reivindicativo...?

Cuentan que tras la salida del disco dedicado a Machado, las ventas de sus obras se dispararon. Gracias a la llamada "música popular", la poesía se hacía popular... Aunque eso a ti no acabara de gustarte, porque —decías— tú no habías puesto música al verso de Machado —ni a otros, imagino— para darlo a conocer, sino porque querías hacer algo "hermoso".

Y por eso te entristecía, con toda la razón, que esa cultura no llegara al pueblo por la vía que debía hacerlo: la educación. Sobre todo por tratarse de poetas poco difundidos en aquellos años debido a sus implicaciones políticas, contrarias al régimen, o por la acción de algunos que consideraban casi un sacrilegio ponerle música a la poesía, o incluso por la de ciertos grupos poéticos de la época, que tampoco aceptaban de buen grado aquella "vieja" —decían— poesía.

Así, tu contribución, en aquel momento, fue hacerla popular; hoy diría que lo que hiciste fue asegurar su supervivencia en nuestra memoria colectiva. Y ojalá, ahora al menos, la educación hiciera su trabajo, como tú hiciste el tuyo.

Joan Manuel Serrat ha musicado a más poetas, pero no puedo acabar con este capítulo de su obra sin destacar uno en especial, el segundo disco dedicado a Miguel Hernández, ya en 2010, *Hijo de la luz y de la sombra* (2010). No buscaré palabras más para comentarlo, sino que lo haré con las más autorizadas de nuestro particular crítico musical, Javier de Castro, quien, tras destacar el hecho de que es un disco bien distinto al anterior ya que muestra la evolución del cantante, nos aconseja oírlo tras rescatar el primero, que había dedicado al poeta en 1972, para poder comprobar que —dice Javier:

...la admiración de tanta gente por aquel Serrat, rabiosamente joven y brutalmente talentoso, no sólo ha logrado mantenerse viva durante tantísimos años de trayectoria —y pese a los indudables altibajos creativos acaecidos, [...]—, sino que ha seguido aumentando por culpa del peso de esos primeros veinte discos de larga duración editados entre 1967 y 1985, apabullantes en lo artístico y sin apenas desperdicio, que siguen sonando a gloria bendita y absolutamente frescos, por haber envejecido tan bien.¹⁴

Poco más se puede añadir al respecto...

Només, com una petita mostra de la poesia en català que també va ser motiu de l'atenció d'en Joan Manuel Serrat, uns versos d'una altra joia, en la qual la música torna a abraçar la paraula, en aquest cas, la del poeta de Sarrià Josep Vicenç Foix, fent que esdevingui, encara més, peça clau del patrimoni poètic i popular del nostre país: És quan dormo que hi veig clar, foll d'una dolça metzina, amb perles a cada mà, visc al cor d'una petxina... (1980).

Algú no sap encara el que significa per a tu l'amistat? Has cantat, des de dins i des de fora, als amics que sempre t'han acompanyat, fossin músics —aquells que tant i tant han tingut a veure amb aquesta llarga trajectòria teva i amb els teus èxits— o fossin escriptors, cantants o cantautors, com tu. Però també a tots aquells que el gran públic no coneix, però que et són i t'han sigut imprescindibles. Crec que, per a tu, la vida sense amics no seria vida. De tot plegat n'has deixat petjada en moltes cançons que no puc detallar aquí sense que aquesta *laudatio* corri el risc de prendre més temps del que és adequat. Però estic segura que també m'allibera de fer-ho el nostre bagatge de records compartits de tot allò que en Joan Manuel ens ha donat.

També has cantat a la dona, de qualsevol edat i condició. I li has posat molts noms: *Lucía*, *Penélope* (quantes noies, dones, t'han dit que es diuen així "per culpa teva"?), però també *Marta*, *Helena*, *Edurne*, *Irene*... Ens has descobert jovenetes marxant de casa, també anant de part, i com a filles, com a mares, com a companyes, i també quan som "de moral distreta" o "princeses" per a una mare ressentida amb la vida... I per això, per

14. Javier de Castro, *Joan Manuel Serrat. Redescubriendo de nuevo la poesía de Miguel Hernández*. *Efe.Eme.com*. 22/03/2010. En: <http://www.efeeeme.com/joan-manuel-serrat-redescubriendo-de-nuevo-la-poesia-de-miguel-hernandez/>

tantes vegades i tantes figures femenines, com a dona, vull agrair-t'ho; no sé si hi ha un altre cantautor que ens hagi prestat tanta atenció.

Per tal d'il·lustrar el que acabo de dir, he escollit tres cançons que representen almenys una part del que has transmès sobre nosaltres: a *La mujer que yo quiero* (1971), moltes ens hi vam voler veure reflectides, una dona lliure i *més veritat que el pa i la terra*. I quan érem joves, ¿quina noia no es va sentir identificada amb la filla d'aquella *Señora* (1970) a qui recordaves que també ella va tenir *un somni a la pell*? I, per acabar, no fa gaire temps, ens arribaven les teves cavil·lacions sobre quines possibles vides t'haurien tocat de viure, *si haguessis estat una dona* (2006); si, en comptes de Joan Manuel, Juanito, el Nano, haguessis estat *Joana, la de la manya*; un joc sobri, però real i impressionant alhora.

Permanència i evolució estan presents en la teva obra, en una llarga carrera, en què hi ha hagut, no podia ser d'una altra manera, moments de tot tipus, amb més èxit o menys. De fet, un *alter ego* teu —no el Tarrés de *cansiones*, no, un altre— va dir a l'homenatge que et van fer pels 50 anys de carrera: "50 años, madre mía, pero, vamos, que no han sido seguidos, que alguna siesta *m'he echao*".¹⁵

Una carrera, però, que ha seguit donant fruits d'una bellesa tan esplèndida com el disc *Mô* (2006); una carrera que ens depara reculls magnífics, com la teva *Antologia desordenada*, però tan ben acompanyada; una carrera que no ens abandona, amb gires, recitals i concerts; i una carrera de la qual encara esperem més i més. Tu i altres grans, com el cantautor de Bahia, Caetano Veloso,¹⁶ amb qui també has compartit cant, ho dieu sovint: un artista mai no es jubila.

Voldria acabar dient que avui, en despertar-me, he pensat que valia la pena seguir un teu consell. Així, m'he plantejat que avui *podia ser un gran dia*, i resulta que sí, que ho està sent. Sobretot, per tots aquests amics que t'acompanyem, amics teus, tot i que molts no els coneguis. I crec que puc dir que tots voldríem que avui també fos per a tu

15. *Gala 50 años Joan Manuel Serrat*, TVE, 2014. TV. En: <https://www.youtube.com/watch?v=0-Esw60bfoYc> (Última visita: 21 de mayo de 2017).

16. Entrevista a Caetano Veloso a *Magazine de La Vanguardia*, 14 de mayo de 2017. p. 24.

un gran dia, *un exemplar únic* que, entre tots, *no hem deixat escapar...* I que el puguis guardar ben i ben fort en el teu record.

Gràcies, Joan Manuel, per haver estat una referència en l'educació sentimental, cultural i social de tanta gent i de diferents generacions.

Gràcies per lluitar des del teu altaveu contra tanta injustícia.

Gràcies per contribuir a la difusió de la cançó en català i de la llengua i la literatura catalanes.

Gràcies també per haver ensenyat a viure amb normalitat el bilingüisme.

Gràcies per haver donat veu a poetes d'origens i llengües diferents, harmonitzant alhora les cultures dels països hispànics.

Gràcies per haver estat el mestre de tants artistes que han begut de la teva innovació en música i vers.

Gràcies per la llibertat del teu missatge artístic i vital, que va ajudar a canviar l'imaginari ideològic de la nostra societat.

I gràcies, definitivament, per fer-nos feliços amb la teva música i la teva poesia, que hem fet nostres.

Algú va dir del seu admirat Miguel Hernández que, "por envergadura de poeta cabal y por su portentosa emoción poética, merecía estela permanente"¹⁷. Així mateix la mereix en Joan Manuel Serrat.

I per tot el que aquí he exposat, Rector Magnífic, sol·licito que se li atorgui la més alta distinció acadèmica universitària, el Doctorat *Honoris Causa* per la Universitat de Lleida, al Sr. Joan Manuel Serrat i Teresa.

17. Guereña, J-L, en Miguel Hernández, *Poesías*, Madrid, Taurus, 1975, p. 9.

ACTE DE DOCTORAT *HONORIS CAUSA*

SR. JOAN MANUEL SERRAT I TERESA

Magnífic rector de la Universitat de Lleida, digníssimes autoritats acadèmiques i civils, professors i alumnes, amigues i amics.

Com és norma en aquests casos, la primera obligació del guardonat és agrair el reconeixement que m'atorga aquesta Universitat, i que amb molta satisfacció accepto, especialment perquè es tracta d'una institució del meu país i d'una ciutat amb la qual em vinculen molts records, bons amics i grans amors.

Gràcies, senyor rector, per tots els esforços que heu fet perquè avui ens poguéssim trobar aquí.

Gràcies, Dra. Neus Vila per les vostres amables i generoses paraules.

Senyores, senyors,

No sé ben bé si amb aquesta distinció amb què avui m'honoreu esteu elevant l'artesa que sóc a la categoria d'artista, o potser esteu reconeixent en el que faig els mèrits de l'artesa.

Tant una cosa com l'altra m'estan bé.

Em complau en gran manera que valoreu aquesta parcel·la de la poesia que és la cançó popular, a la qual jo em dedico.

Les coses han hagut de canviar molt en la nostra societat perquè un cantant popular rebí un reconeixement d'aquesta mena. Me n'alegro per mi, per vostès i pel col·lectiu que represento.

D'uns altres en vaig aprendre l'ofici. D'uns altres que també l'apregueren d'uns altres i vull creure que amb el meu treball contribueixo a estimular- ne uns altres que seguiran aquest camí.

Estic segur que els qui han considerat oportú concedir-me aquest doctorat ho han fet amb la intenció de reconèixer l'obra d'un individu, però sàpiguen que, fent-ho, també estan reconeixent un col·lectiu de dones i d'homes que han fet de l'ofici de cantar i d'escriure cançons la seva vida. Gent que camina dignificant poèticament i musicalment la cançó i per als qui el valor i la força de la paraula és fonamental.

Amb tots ells vull compartir aquest reconeixement.

* * *

Fa més de 50 anys que escric cançons, que poso música a versos propis i d'uns altres, que deixo per escrit els meus pensaments. I tot el que he estat capaç de fer, ho he fet a força de treball. Treballant les paraules com el terrisser fa amb el fang i el ferrer amb el ferro. I si les muses, sempre escadusseres i enganyoses, arriben i em donen un cop de mà, els ho agraeixo, però no me'n refio gens, d'elles.

He escrit les meves cançons mirant el que passava al meu voltant, però també dins meu. Escoltant les veus del carrer, però també els seus ecos, amb les cançons m'expresso i em comunico amb els altres i cantant em guanyo la vida.

Fer cançons i cantar-les és el meu ofici, i en aquesta doble tasca d'autor de cançons i de cantor m'hi reconec.

Si no escrigués cançons, és més que probable que no hagués pujat mai a un escenari a cantar professionalment, de la mateixa manera que, si no m'agradés cantar, potser no m'hauria atrevit mai a escriure cançons.

Vull deixar clar que, exceptuant l'afició de la meva família aragonesa a cantar jotes en qualsevol acte festiu, i la meva cosina Gloria, que va ser artista aficionada i a qui recordo participant en el concurs de Fajas Jumar, que se celebrava a la Sala Mozart del carrer Canuda, no consten antecedents familiars que justifiquin la decisió que vaig prendre de dedicar-me a escriure cançons i cantar.

* * *

Vaig néixer un dilluns, a finals del 1943 a Barcelona, en una clínica del Guinardó, cosa extravagant en aquells temps en què la gent naixia a casa. Fill de pare català i de mare aragonesa, sóc el que en diem un xarnego, un mestís que, de manera natural, es va educar en la comprensió de la diversitat i la tolerància de la diferència.

Encara que no sigui un argument que afecti el desenvolupament dels esdeveniments d'aquesta història, sàpiguen que vaig pesar 5 kg en el part. Una barbaritat que la meua mare explicava com una proesa: "Nació criado...", repetia orgullosa a les visites que, astorades, la felicitaven.

Al cap de vint dies de néixer, la família es traslladà al Poble-sec, on passaria la meua infantesa i part de la joventut en una casa del carrer Poeta Cabanyes, una costa amunt amb nom de poeta que engalanava una font on s'abeuraven infants i gats, coloms i gossos.

Llavors, igual que ara, el Poble-sec era un barri obrer de Barcelona, que limita al nord amb la plaça Espanya, al sud amb el Port, a l'oest amb Montjuïc i a l'est amb el Barri Xino, del qual el separava el Paral·lel, el bulevard on es concentraven la majoria dels teatres i *music-halls* de Barcelona.

Aviat vaig saber que no feia pas gaire hi havia hagut una guerra i que nosaltres érem dels que l'havíem perduda. Una guerra que va deixar òrfena la mare i derrotat per sempre més el pare. Una guerra que va omplir la casa de fantasmes que ens perseguirien de per vida.

Van ser anys d'escassetat, de vencedors i de vençuts. De restriccions de llum i de menjar racionat. Jo me'n vaig salvar perquè només era un infant i res no em semblava tan greu mentre es pogués jugar a la pilota i a la muntanya hi hagués sargantanes per arrencar-los la cua.

A l'hivern feia molt fred, però a l'estiu anàvem al mar.

Vaig anar passant la infantesa de la millor manera. Es va morir la iaia Antonieta.

Vaig aprendre a anar en bicicleta sense mans. Vaig fer la primera comunió vestit de marineret.

Em va atropellar un cotxe i vaig descobrir que els Reis eren els pares i que els nens es fabriquen a casa.

Vaig agafar la solitària. El meu tiet Antonio es va fer nòvio de la meva cosina Manolita i, a l'hivern, els diumenges al matí em duïen al cine amb taxi.

Vaig veure el primer mort. Blanca com la cera, la Teresita, germana de l'Antonio. Diuen que es va menjar un gelat i se li va tallar la digestió, però vés a saber... La gent es moria de malalties molt estranyes: La *culebrilla* (herpes zòster), el *garrotillo* o la diftèria. Per tot arreu hi havia geperuts i gent que patia del ball de Sant Vito, i es morien d'un dia per l'altre, fulminats per un còlic miserere (peritonitis), un *patatús*. Fins i tot hi havia qui es moria *de repent*, que ja és una forma ben curiosa de morir-se.

*Amarillea la fotografía.
Ahí están mis amigos, las vecinas
y mi madre trasteando en la cocina
el racionado pan de cada día.*

*Ahí estoy yo remojando altramuces
y el cartero llamando por la aldaba
y el olor a fritanga que trepaba
perezoso por el patio de luces*

*y la emisora azul felicitando:
"..En su cumpleaños, desde este programa,
a Mari Cruz que me estará escuchando*

*de su primo Miguel, desde Alicante,
en la voz de Juanito Valderrama
la bonita canción: 'El emigrante.'*

De ben petit m'agradava la música i cantava pel gust de cantar.

Cantàvem amb la mare mentre l'ajudava a fer els llits, a plegar els llençols o a desgranar pèsols. Replicàvem les cançons de moda que, per la ràdio, cantaven la Piquer i Juanito Valderrama. Els boleros de Machín, els cuplets de Lilián de Celis, les romances de sarsuela.

Quan la iaia Antonieta em treia de passeig —jo no devia tenir més de cinc anys—, em deixava triar entre neules o cançoners per invertir la pesseta de la paga dominical. No dubtava. Sempre preferia aquells papers de colors, groc, rosa i blau que duïen impreses les lletres de les cançons de moda que m'aprenia de memòria i repetia com un lloro encara que de vegades no entenia el que deien.

Les sabates de Segarra, la gasosa familiar, l'oli de granel, el cine de sessió continua, el xiclet Bazooka.

Raspant l'aprovat pelat, passant de curs justet i sense excessos, vaig acabar el batxillerat a la Universitat Laboral de Tarragona, un internat de tracte quarterer i ètica falangista, on ens treien del llit a toc de corneta i en formació marxàvem a la plaça d'armes a cantar el *Cara al sol*.

Després un cafè amb llet, un *chusco* i una presa de xocolata. Anys després, quan vaig fer la mili, no em va venir res de nou.

D'allí vaig sortir batxiller laboral superior. Especialitat industrial minera. Modalitat torner fresador. Espectacular per a una targeta de visita.

* * *

Encara no sé per què em vaig matricular a l'Escola d'Agricultura. Suposo que a mi, un xaval de barri, el camp i l'agricultura se'm representaven com una fantasia exòtica i romàntica a l'aire lliure. Tot era possible en aquells anys en què la joventut s'obria pas de manera irrevocable i que, sens dubte, van ser els més feliços de la meua vida.

Llavors va ser quan vaig començar a rascar la guitarra.

Vaig aprendre a tocar amb guitarra prestada fins al dia que el meu pare es va compadir de mi i me'n va regalar una. No sé d'on va treure els diners.

Probablement, com diu el tango "...*Mangó amigos, vio usureros y estuvo un mes sin fumar*", però allí van aparèixer tots dos. L'home i la guitarra tornant a casa al migdia per dinar amb el seu uniforme de feina blau marí, lleugerament corbat, pujant amb pas

tranquil el carrer, amb la maleta de les eines en una mà i en l'altra una bossa de paper en què, com un gall dindi, treia el cap curiós el claviller de la meva primera guitarra.

* * *

Vaig formar amb tres amics un grup musical, allò que als anys 60 es coneixia com un *conjunto*, per desfogar-nos d'una manera més creativa que les habituals de la postadolescència.

Ens animava l'afició. No teníem ni l'esperança ni el propòsit de triomfar els diumenges a la tarda als balls d'El Pinar, prestigiós local del barri on altres grups, com Los Sírex y Los Mustang, van fer les primeres passes.

Tampoc ens empenyia l'ambició de lluir a les festes del Pas de l'Equador de la Facultat de Lletres, que era on hi havia les noies més guapes que es miraven Los Gatos Negros o Los Catinos d'aquella manera lànguida i humida que queda tan bé en els ulls de les senyoretetes i que provoca dolces tremolors en la regatera de les esquenes masculines joves faltades de sexe.

Érem conscients que el nostre conjunt, pel que feia al futur, havia nascut ferit de mort i que la nostra història d'amor amb la música era més aviat un *planillo*. No es podia anar enlloc amb guitarres acústiques empastellades, amplificadors de pa sucats amb oli, un repertori heterogeni i tot terreny que anava del *Ma vie* al *Twist and Shout*.

Tot presagiava que aquell *empastre* se n'aniria a fer punyetes a la primera bufada.

Dit i fet.

Afortunadament, cap de nosaltres no va resultar ferit. Cadascú cap a casa seva. Bon vent i barca nova...

* * *

D'aquella colla, jo era l'únic que em resistia a penjar la guitarra i ho hauria deixat córrer com els altres i no m'hauria capbussat mai en el món de la música si no hagués estat pel Romeva, el bateria del grup, que, a més de ser de la ceba i sardanista, és insubmer-

gible. Convençut com estava de les meves possibilitats, no s'hauria quedat mai tranquil sense intentar-ho.

Jo havia escrit algunes cançons i els meu companys de conjunt em van animar que seguís la carrera en solitari, de manera que un matí em van acompanyar a Ràdio Barcelona, on Salvador Escamilla feia un programa matinal de gran èxit, *Radioscope*, que presentava veus noves, especialment en català.

L'any 65 estrenava primavera i, com cada matí de dilluns a divendres a dos quarts d'onze del matí, Salvador Escamilla alçava a Ràdio Barcelona el teló de *Radioscope* i, mentre tractava de pintar les ones de colors, anava passant de contraban sospirs de país furtat:

"Bon dia, Catalunya, i una cançó".

Aquella casa i aquell programa van ser el que en podríem dir el meu trampolí de sortida.

És molt gran el meu deute amb Salvador Escamilla. Em va donar confiança i estímul, però per damunt de tot em va regalar la seva generosa i insubornable amistat. Va ser ell qui em va presentar a Edigsa, companyia amb la qual vaig gravar els meus primers discos incorporat a Els Setze Jutges.

* * *

La resta de coses ja les saben.

En cas contrari, les poden trobar en enciclopèdies de la cançó popular dels segles XX i XXI, o en qualsevol pàgina d'Internet.

Canto perquè m'agrada cantar, pel plaer de cantar, i escric cançons perquè estic disposat a cantar el que escric. Per això, tenir aquest ofici és un privilegi. Tinc la sort de guanyar-me la vida amb el que m'agrada i, a més a més, sempre em donen taula als restaurants.

Per això és que voldria encoratjar la gent a cantar. Que no deixi de cantar. És un exercici saludable que no pot quedar reclòs als àmbits professionals i als concursos de televisió.

Enyoro les veus dels paletes des de les bastides i les cançons de les dones traginant a la cuina.

Hi ha qui diu que cantar li fa vergonya, que no s'atreveix a cantar perquè ho fa malament.

No és veritat.

Ningú no canta malament.

Hi ha qui canta diferent... Alguns molt diferent, però no se'n refiïn, dels qui no canten.

A més, pensin: què seria dels professionals sense els amateurs?

Deia el professor Casares que quan parlem del cant i dels qui el practiquen, parlem d'un art que ha vertebrat la societat. Els puc assegurar que en algunes cançons populars hi ha troballes tan definitives com en el teorema de Pitàgores o l'aspirina.

Per cert que Pitàgores mateix, fa més de 2.500 anys, ja recomanava cantar i tocar un instrument musical cada dia para eliminar de l'organisme la por, les preocupacions i la ira, i actualment són molts els científics que concorden que la música té efectes sanadors en les persones. Algunes reaccionen positivament al jazz o al reggae, i d'altres milloren quan escolten cant gregorià o *heavy metal*.

Darrerament, els investigadors –com Tomatis– han confirmat que l'obra d'un compositor en particular, Wolfgang Amadeus Mozart, sobresurt enigmàticament d'entre totes les altres formes musicals pel seu poder de curar el cos humà.

Aquesta especial capacitat curativa l'han anomenat "efecte Mozart".

Les cançons viuen en la memòria. Són personals i intransferibles.

Les cançons viatgen i ens transporten a temps i llocs on potser vam ser feliços.

Tot moment té una banda sonora i tots tenim la nostra cançó, aquella que duem cosida a l'entretela de l'ànima i que estimem com a un mateix.

Diu el refrany que *Qui canta, el seu mal espanta*, i és veritat. Cantant comparteixes el que estimes i t'enfrontes al que t'incomoda. Cantant conjures els dimonis i converteixes els somnis en modestes realitats.

Les cançons ens acompanyen al llarg de la nostra vida.

Amb cançons acomiadem els morts i amb cançons fem dormir els fills. Les cançons han acompanyat els homes en les seves feines quotidianes: llaurant la terra, picant les pedres o amansint el ferro. Han cantat les seves gestes i han estat l'argumentari dels seus amors.

* * *

Només em queda agrair a la meva família i als amics que avui ens acompanyen la seva presència.

Gràcies a tots.

DISCURS DE CLOENDA

DR. ROBERTO FERNÁNDEZ DÍAZ

Es domingo de verano. Estamos a finales de los años cincuenta, en mi barrio de La Torrassa, en L'Hospitalet. Mi padre se está afeitando en un modesto lavadero exterior con una navaja que acaba de afilar y ante un pequeño espejo colgado de una alcayata. Con apenas cinco o seis años, yo estoy jugando detrás de él con unos soldaditos de plomo mientras mi madre hace la comida en una diminuta cocina.

Los dos están cantando. Mi madre tatarea *Soldado de Nápoles*, de la zarzuela *La canción del olvido*. Tiene buen oído pero poca voz. Mi padre canta como los ángeles, lleno de musicalidad innata y siempre con un sentimiento profundo. Canta siempre. En el taller mientras pinta coches, en la escalera cuando sube a casa, en las entrañables fiestas familiares y, por supuesto, cuando se afeita, que es su mejor momento para los recitales. Entonces canta por Juanito Valderrama, por Manolo Caracol, por Angelillo, por Antonio Molina, por Marifé de Triana, por Concha Piquer, por Manolo Escobar, por Antonio Machín. Canta a la España de los emigrantes, a los cuatro muleros que van al río, al camino verde que va a la ermita, a uno que no maldice su suerte por ser minero, a un nombre tatuado en el pecho, a una torre de arena, a un carro que se llevaron y a los pintores que pintan iglesias sin angelitos negros.

Mi padre canta flamenco suave, canta copla o canta boleros, según se vaya terciando el afeitado. Canta feliz en medio de la España franquista porque las cosas van bien para su familia con el modesto taller de chapa y pintura que tiene a medias con Pepe Martínez, un taller al que años después yo iría por las mañanas durante las vacaciones escolares a molestar más que a trabajar.

Todavía hoy recuerdo buena parte de aquellas canciones y tengo bien grabadas algunas de sus estrofas. Eran canciones que, además, escuchaba muchas noches en un famoso programa de radio llamado *De España para los españoles*, dirigido por la gran

profesional que era María Matilde Almendros. Un programa iniciado en 1964, cuando Serrat estaba grabando sus primeros discos, y finalizado precisamente en el año en el que nació nuestra Constitución de 1978.

Un programa que empezaba siempre con la misma entrada: "Un servicio de Radio Nacional de España en Barcelona dirigido a cuantos españoles nos sintonicen desde fuera de sus hogares". Un programa en el que se solicitaban canciones a través de una carta de alguien que tenía a un ser querido en cualquier lugar de la Europa en expansión, especialmente Francia, Alemania o Suiza. Eran canciones para después de una posguerra, canciones para aliviar el sufrimiento de estar lejos, para reconciliarse con la vida después de tanto desastre provocado por la guerra incivil española.

Eran canciones populares que contaban sentimientos populares y que, escuchadas hoy, tienen a veces una cierta crítica velada a la dictadura de Franco. Al menos eso me parece ahora cuando escucho *El emigrante* de Valderrama: es cierto que canta un profundo sentimiento de añoranza de España por tenerse que marchar forzosamente a tierra extraña, pero objetivamente mostraba que la emigración era debida a un régimen impuesto que resultaba incapaz de proporcionar trabajo y proyecto vital para todos los españoles. En el fondo, también era una canción sobre el exilio forzoso de miles de compatriotas. Hoy vivimos en democracia, pero desgraciadamente la forma en que se está resolviendo la crisis económica también obliga a muchos de nuestros mejores jóvenes a buscar su proyecto vital fuera de nuestras fronteras y, muchos de ellos, sin perspectivas de poder regresar. Es una nueva sangría en la historia de Cataluña y de toda España.

Han pasado unos cinco años y seguimos en la populosa barriada de La Torrassa. Sin embargo, esta vez estamos sentados en los rellanos de mi escalera junto con mi hermana Conchita y otros inolvidables amigos de infancia y de juegos. Estamos haciendo un concurso de canciones. En realidad, era un juego sibilinamente impuesto por mi persona, porque sabía que siempre lo ganaba para orgullo de mi hermana. Cada uno canta una canción y después votamos. Al principio, mi especialidad era Joselito, pero pronto empecé a pasarme a la imitación de Raphaël. De *Campanera* a *Hablemos del amor*. Era el Rafael Martos que había nacido el año en el que nació Serrat, el mismo

que mis padres me llevaron a ver en un mítico recital en el Teatro Español del Paralelo, allí donde, a capela y sin micrófono, le escuché cantar la última canción de sus cinco recitales, *El payaso*. Si por aquel entonces ya era *rafaelista*, aquel día certifiqué para siempre mi devoción hacia el artista de Linares.

Después, con el transcurrir del tiempo, vinieron otros muchos cantantes a los que escuchar para ser dichoso. Mari Trini, Camilo Sesto, Nino Bravo, Miguel Ríos, Víctor Manuel, Luis Eduardo Aute, Rosa León, Ana Belén, Joaquín Sabina, Rocío Jurado, Carlos Cano estuvieron y están en la nómina de los artistas que han contribuido a mi felicidad, a menudo cuando más lo necesitaba. Unos eran cantantes convencionales, otros profesaban la canción protesta y algunos decían cantares y coplas. Y todos ellos me permitían subir las escaleras de mi casa cantando o ir por la calles canturreando, haciéndome siempre de saludable compañía.

Pasaron los años, y desde 1975, en mis primeros tiempos de universidad nocturna, con una cada vez más clara conciencia política antifranquista, vinieron las bellas canciones combativas que fueron himnos de todos los jóvenes demócratas españoles que luchaban por acabar con aquella infame dictadura que rezaba, lo recordarán muchos de ustedes, que España era "un destino en lo universal" y además "una, grande y libre". Pero la verdad es que, por fortuna, había otra España que desde los años sesenta ya luchaba por acabar con el régimen liberticida de Franco. Desde los partidos clandestinos hasta los sindicatos de clase, desde los movimientos vecinales hasta la Asamblea de Cataluña, miles de ciudadanos pensaban que el buen mañana estaba en la libertad política, en la democracia representativa, en una Cataluña autónoma y en una España fundida con una Europa unida.

Hoy me sigue llenando de emoción escuchar a Raimon cantando a la esencial libertad del ser humano cuando proclama

Al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
el ulls al vent,
al vent del món.

O a Lluís Llach cuando, en su *Viatge a Ítaca*, nos llama a no desfallecer nunca en la lucha por las libertades:

Més lluny, heu d'anar més lluny
dels arbres caiguts que ara us empresonen,
i quan els haureu guanyat
tingueu ben present no aturar-vos.

O a José Antonio Labordeta sosteniendo la esperanza de un mundo mejor en su *Canto a la libertad* cuando nos anuncia que

Habrà un dia
en que todos,
al levantar la vista,
veremos una tierra
que ponga libertad.

Con estas canciones me sentía parte de un colectivo nuevo, de una Cataluña rediviva y de una España diferente, una España inclusiva de todos sus pueblos y plena de libertades. Eran los años mágicos de "Llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia". Eran los años apasionantes pero difíciles, a veces incluso dramáticos, de la conquista de la democracia, una conquista que ni ETA ni Tejero fueron capaces de abortar. Una democracia que nació en medio de la incertidumbre y que finalmente logró triunfar porque todos los demócratas tuvimos un alto sentido de la responsabilidad histórica. La misma que seguiremos necesitando para entender que la democracia es un modelo de convivencia siempre frágil que todos debemos cuidar y que siempre debemos luchar por mejorarla para el uso y disfrute de las nuevas generaciones.

Van ser anys durs, però d'una vitalitat col·lectiva que estava a flor de pell. Van ser, a més, els anys en què vaig començar la meua gran aventura amorosa amb les cançons de Serrat. No recordo exactament quan va ser la primera vegada que el vaig escoltar. Però sí que recordo que va ser impactant el món de sensacions, emocions i sentiments que va disposar davant meu el jove Serrat. El que sí que recordo nítidament és que, com en el cas de milions de persones, el responsable principal de l'impacte va ser *Mediterráneo*, al meu parer, el millor disc de la música pop espanyola.

Era d'altra banda lògic que fos precisament *Mediterráneo* i no les seves primeres cançons en català, ja que, en aquell temps, ficat encara en la meua murciana vida torranenca, jo no parlava la llengua del meu admirat Ramon Llull. De fet, l'única que la parlava en el meu entorn era una amiga de la meua mare que vivia a la nostra mateixa escala i que tothom coneixia per *Maria, la catalana*. Jo tenia disset anys i acabava de ser captivat per un cantautor que havia aconseguit tancar-me durant hores a la meua habitació amb el tocadiscs Dual que el meu pare havia comprat. Allí em vaig aprendre de memòria totes les cançons del disc que encara avui recordo gairebé íntegrament.

La història sentimental de cada persona està i ha estat sempre acompanyada per la música i, més concretament, pel màgic univers de les cançons. Crec que fins i tot podríem afirmar que han estat unes educadores permanents dels nostres valors ètics, els nostres sentiments i la nostra ideologia. Són part substancial del nostre patrimoni moral. La forma en què veiem l'amistat, l'amor o la pàtria està condicionada emocionalment per les cançons de les nostres vides. Ens hi acostem i, de sobte, ens hipnotitzen, perquè les cançons en realitat som nosaltres. Ens recorden el que hem viscut i ens proposen noves formes de viure, noves aventures per experimentar, nous sentiments per sentir, nous valors per defensar.

I el més màgic que tenen les cançons és que, estant unides per allò universal que és la música, són capaces d'expressar, també, com poques coses, el plural que som els humans. Som una mateixa espècie que fabrica una mateixa realitat: la música. Però, per fortuna, som una espècie variada capaç de fabricar cançons diferents segons la geografia, l'època i les circumstàncies socials de cadascú. Passa el mateix amb els pobles: tots amb la música

i cadascú amb les seves músiques. Musicar i fer lletres per cantar expressa la varietat antropològica de l'humà, però, al mateix temps, la seva profunda unitat.

Si hi ha alguna cosa ecumènica és la música. La poden construir de formes infinites, però totes conformen la música com a art que requereix les seves muses, com pensaven els grecs. La música instrumental cantada és universalisme i localisme, és a dir, és glocal o, si no, és més aviat poca cosa. Per això sempre he defensat davant els uns i els altres, els clàssics i els moderns, que el que és propi dels humans és ser promiscus en qüestions musicals. De Marifé de Triana a Beethoven, de la Juanita Reina als Beatles, de Machín a Serrat, tot és acceptable, tot ha de ser benvingut i ben escoltat si ens commou el cor amb les seves històries musicades.

I aquesta és precisament una de les coses que més admiro de Serrat: crear un estil propi sense celebrar l'apostasia d'altres estils, el respecte per l'obra d'altres cantants amb músiques i cançons molt diferents de les seves. En els meus anys d'universitat, el meu enyorat Manuel Vázquez Montalbán, amb la seva *Crònica sentimental de España*, i Serrat, amb les seves cançons i la seva actitud cívica, em van permetre defensar-me dels meus amics més *progres* quan ens van ensenyar que ser del Barça o de l'Espanyol i ser d'esquerres no era una heretgia; que t'agradés Valderrama i Raimon no era una *contradictio in terminis*; que es podia combinar Gustavo Adolfo Becquer amb Salvador Espriu, amb Joan Salvat-Pappaseit o amb Pablo Neruda.

És a dir, que, en música i en poesia, es podia ser pluralment divers sense morir en l'intent. I que, a més, no importa si es canta en català a Madrid o en castellà a Barcelona, sinó que el que realment importa és que ens commogui i ens arribi a l'ànima el missatge escrit i la seva musicalitat. Com diu el mateix Serrat amb irònica simpatia i sense més transcendència: sóc bilingüe com els rèptils.

No estic preparat per a una dissertació rigorosa i saberuda sobre l'oceànica obra musical i poètica de Serrat. Això ja ho han fet molts altres, amb Luis García Gil al capdavant. I crec que, a més, vostès farien bé de no permetre'm ni tan sols intentar-ho. Per això els demano permís per dir, amb senzillesa i modèstia, aquelles coses que m'ha aportat

la seva figura al llarg de la meua vida, algunes de les quals confio que molts de vostès puguin també compartir.

Joan Manuel Serrat és una combinació harmònica de veu càlida, poesia suggestiva i música intuïtiva. Té dues ànimes, la de l'artista que traspua talent i la de l'artesà que treballa dur durant moltes hores. És un creador al qual la inspiració sempre l'agafa davant el seu magnetòfon i la seva guitarra. És un treballador de l'escriptura, un escrivà de cançons. Serrat canta perquè aquesta és la seva forma de vida. La seva veu és l'expressió poètica de les seves emocions. Hauria pogut ser perit agrícola o sexador d'aus, però la seva ànima profunda no l'hi va permetre. Necessita viure la vida estudiant els sentiments individuals i col·lectius que expressa la gent comuna en la vida de cada dia. Necessita dir als altres el que pensa i sent sobre l'existència. Necessita treure cap a fora el que va madurant al seu interior. Necessita explicar-se i explicar-nos.

Diu que va començar a fer cançons per lligar amb les noies. És molt possible. Però crec que això va ser només un primer impuls. En realitat, fa cançons per sortir a cantar les seves emocions i les seves veritats a la resta dels humans. Necessita anar de gira. Sol o amb els seus amics. Amb la seva orquestra i, si cal, en una camioneta anomenada La Gordita. Necessita compondre per conèixer després geografies i gents i explicar com viu ell la vida o com imagina que voldria viure-la. Necessita compondre perquè nosaltres cantem les seves cançons a les nostres festes, en els nostres murmuris amorosos, al carrer o a la feina. Res no l'emociona més que el fet que una cançó deixi de ser seva i passi a ser dels altres.

I és que la vida ha estat cantada per Serrat de forma crítica, tendra, bella, humana. No hi ha acritud, en Serrat. No hi ha rancúnies individuals ni socials. El que pretén és conèixer el món i donar-lo a conèixer. No pretén veritats universals, però sí que les seves puguin ser escoltades pels altres. El que més m'agrada de Serrat és que resulta polièdric, que té mil cares. És malenconiós i eufòric, èpic i intimista, sensual i social, introspectiu i festiu; no perd la cara a la mort, però és vitalista abans que descregut; evoca el passat i narra el present, però sap assenyalar un anhelat futur.

Al meu parer, Serrat expressa totes les possibilitats de la condició humana, però amb una tendència innata a ser amable i amorós. Ens fa sentir i ens fa pensar, és a dir, ens ajuda a viure amb les seves *veritats*, que són les mateixes que molts éssers humans poden identificar com a pròpies en el seu cervell i en el seu cor. Serrat és tan local que és ecumènic, és tan del Poble-sec que és de l'univers. I per això l'entenen tots els pobles de parla hispana, des de Sevilla fins a Buenos Aires, quan canta en castellà, i per això l'entenen tots els catalans des del Paral·lel barceloní fins al Carrer Major de Lleida, quan ens canta en català. Serrat fa poesia musicada de la realitat quotidiana de forma tal que es converteix en universal. Serrat és el vi bo, aromàtic i reposat de la cançó popular. En ell és tan important el color i l'aroma com el sabor; allò que diu com la forma en què ho diu.

Serrat escriu cançons amb la intenció de civilitzar els humans, de treure'ls de la barbàrie, que no s'embruteixin. No ho fa amb ànim pedant ni saberut. Ni tampoc amb una intencionalitat de pedagog professional. Ho fa amb gran senzillesa, amb naturalitat i per un imperatiu moral kantian: millorar l'existència dels altres fent que pensin més en la manera de viure la vida per extreure'n els millors fruits. En realitat, moltes cançons de Serrat són també polítiques en el sentit machadian del terme. Quan sento algunes de les seves creacions més socials, em fa l'efecte queestic escoltant Juan de Mairena en una classe.

Això sí, amb unes metàfores plenes de bellesa, plenes d'un lirisme melòdic que converteixen Serrat en un mestre que desplega amb la paraula tota la seva capacitat de conceptualització de la realitat. Són aquestes metàfores inoblidables que t'aturen en el temps i en l'espai, que et pengen del teu propi jo per poder assimilar-les, sentir-les i compartir-les. Són aquestes metàfores que molts pensem o sentim però que no sabem expressar amb la seva bellesa literària, i encara menys, amb la seva particular melodia musical. Són aquestes metàfores que fan que una modesta cançó de tres minuts es converteixi en una veritable obra d'art, en una creació *clàssica* que supera la producció efímera. Per això Serrat pertany al món dels genis, perquè és un artista irrepetible i una referència ineludible per a moltes generacions a partir del moment en què el va descobrir Salvador Escamilla.

En gran manera, Serrat s'ha convertit en un sociòleg sentimental de l'Espanya que va despertar a la fi dels anys seixanta. Un sociòleg sentimental que ens ha explicat, com

pocs, el nostre viure, amb una difícil senzillesa, sempre presidida per una fondària que rebutja l'insubstancial i que no renuncia a aconseguir el sublim. Un cantant que ha begut de moltes fonts musicals i literàries i a l'esquena del qual molts altres cantants han confessat haver pujat. Un cantant que ha sabut inventar el seu propi estil, la seva particular mirada sobre el món i que mai no ha volgut estar a la moda.

A principis del segle XXI, el cançoner de Serrat no és modern ni antic, és un clàssic en el millor sentit de la paraula. A saber: algú que ha vingut per quedar-se en la memòria popular sense modes ni oportunitats. És un referent convertit en ídol per la gent del poble, que ha sabut ser referent sense sentir-se ni actuar com un ídol. Molt a contrària seu, Serrat s'ha convertit en un mite que mai no ha volgut exercir com a tal.

Per a molts de nosaltres, dir Serrat és dir amic. A saber: una emotiva companyia per a la nostra vida. I no només per les seves cançons, sinó també pel seu compromís cívic i polític, que mai no ha abandonat i del qual tampoc mai no ha presumit. Un compromís polític que practica com a conseqüència natural de la seva condició d'ésser humà preocupat pels seus conciutadans. Un compromís polític viscut amb senzillesa i sense pretensions d'adoctrinar ningú. En això, sempre s'ha situat a l'antitesi del polític impostat. Al contrari, el Serrat persona i el Serrat artista s'han convertit en un exemple d'honestat i d'autenticitat. Igual que el seu admirat Jacques Brel.

Estimat i admirat Joan, si a hores d'ara algú segueix preguntant qui és i que representa Serrat per a les vides de milions de persones, és que ja no ho sabrà mai. No li insistirem. Estimat i admirat Joan, no podem nomenar el Nano *duc de Poble-sec*. Això no està en les nostres atribucions. El que sí que podem fer i fem en aquest solemne però entranyable acte és declarar-te *doctor Honoris Causa* de la nostra Universitat.

Sàpigues que, d'aquesta manera, volem agrair-te la teva vida i honrar-te per haver ajudat a millorar l'existència dels altres omplint-la de felicitat. Però, sobretot, sàpigues que, amb aquest nomenament acadèmic, rebem l'immens honor de comptar al nostre claustre amb qui té el reconeixement de milions de persones que, gràcies a la immensitat de la teva obra artística i l'exemplar comportament de la teva persona, tenen la possibilitat de ser millors humans, és a dir, menys bàrbars i més civilitzats. Estimat i admirat Joan,

per ser vós qui sou, benvingut a aquesta la vostra nova casa que es diu Universitat de Lleida, que està convençuda que "hoy es un gran día y mañana también".

Moltes gràcies a tots per la vostra atenció i paciència i visca Joan Manuel Serrat!

Abans d'acabar vull agrair a Unicorn, Cor de la Universitat de Lleida, Coral Shalom i Ensemble UdL, Orquestra de la Universitat de Lleida, sota la direcció de Robert Faltus, la seva participació en aquest acte i felicitar-los per les seves magnífiques interpretacions musicals.

Universitat de Lleida